

ÁKVÖRÐUN
siðanefndar Háskóla Íslands
samkvæmt 4. gr. starfsreglna nefndarinnar
í máli nr. 3/2012

1. Aðilar máls

Aðilar málsins eru félagið Vantrú, Bakkaseli 23, Reykjavík og Bjarni Randver Sigurvinsson Hringbraut 97, Reykjavík.

2. Málsmeðferð fyrir nefndinni

Siðanefnd Háskóla Íslands barst þann 18. júní 2012 bréf Egils Óskarssonar, formanns félagsins Vantrúar, með kæru þess efnis að umfjöllun Bjarna Randvers Sigurvinssonar, stundakennara við Guðfræði- og trúarbragðafræðideild Háskóla Íslands, um félagið í kennslu í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* á haustmisseri 2009 hafi brotið gegn siðareglum Háskóla Íslands. Í bréfinu er vísað til skýrslu óháðrar nefndar frá september 2011 um mál siðanefndar Háskóla Íslands nr. 1/2010 milli sömu málsaðila, þar sem fram kom að það gæti ekki talist ásættanleg niðurstaða að siðanefndinni gafst ekki tími og tækifæri til að sinna því hlutverki sínu að taka erindi Vantrúar frá 4. febrúar 2010 til úrskurðar. Í fyrrgreindu bréfi Vantrúar frá 18. júní 2012 er auk þess vitnað til bréfs sem Kristín Ingólfssdóttir, rektor Háskóla Íslands sendi starfsfólk skólans í febrúar 2012 um lyktir máls nr. 1/2010. Tekið er fram í bréfi Vantrúar að í ljósi þess að rannsóknarnefnd og rektor hafi harmað að ekki hafi fengist efnisleg niðurstaða í siðanefndarmáli nr. 1/2010, auk þess sem ekki hafi verið staðið við gefin loforð sem voru forsenda þess að málid yrði dregið til baka, hafi Vantrú ákveðið að senda erindið inn óbreytt til siðanefndar Háskóla Íslands til efnislegrar umfjöllunar og úrskurðar.

Tveir nefndarmanna í siðanefnd, Þórður Harðarson prófessor og formaður nefndarinnar og Þorsteinn Vilhjálmsson prófessor, viku sæti, sbr. bréf þess efnis dags. 1. og 3. júlí 2012, vegna aðkomu sinnar að máli nr. 1/2010. Þann 28. ágúst 2012 skipaði rektor Háskóla Íslands two nefndarmenn í þeirra stað til meðferðar málsins samkvæmt 1. mgr. 3. gr. starfsreglna siðanefndar Háskóla Íslands frá 7. nóvember 2003 með síðari breytingum. Það eru Björg Thorarensen prófessor við Lagadeild á Félagsvísindasviði sem jafnframt er formaður og Hafliði Pétur Gíslason prófessor í Raunvísindadeild á Verkfræði- og náttúrvísindasviði. Priðji nefndarmaðurinn er Sveinbjörn Björnsson, eðlisfræðingur, tilnefndur af Félagi háskólakennara.

Mál þetta á sér nokkra forsögu, eins og fram kemur að ofan, en upphaf þess má rekja til kæru sem félagið Vantrú sendi siðanefnd Háskóla Íslands 4. febrúar 2010 og var til meðferðar í máli nr. 1/2010 til vors 2011. Málinu lauk með því að Vantrú dró kæru sína til baka 28. apríl 2011 án þess að siðanefnd hefði kannað málsgrundvöll samkvæmt 4. gr. starfsreglna nefndarinnar eða leyst efnislega úr kærunni. Á fundi háskólaráðs Háskóla Íslands 5. maí 2011 samþykkti ráðið að skipa nefnd þriggja óháðra aðila um mál siðanefndar nr. 1/2010, aðdraganda þess og málsmeðferð. Nefndin skilaði ítarlegri skýrslu um efnið til háskólaráðs 14. september 2011 sem var kynnt og rædd á fundi ráðsins 13. október 2011.

Kæra Vantrúar í þessu máli er að öllu leyti sú sama og áður var send siðanefndinni í máli nr. 1/2010. Í ljósi þess að ný siðanefnd situr í málínu hefur kærð verið tekin til nýrrar meðferðar frá grunni og var kallað eftir gögnum frá málсаðilum í samræmi við það. Ekki hefur þýðingu fyrir úrlausn siðanefndar um málsgundvöll í þessu máli að reifa frekar meðferð málss nr. 1/2010 og er vísað um það til skýrslu fyrrgreindrar nefndar óháðra aðila sem skilað var til háskólaráðs 14. september 2011.

Siðanefnd tilkynnti Bjarna Randveri Sigurvinssyni að kæra Vantrúar í máli þessu væri komin fram með bréfi dags. 30. ágúst 2012. Á fyrsta fundi nefndarinnar 6. september 2012 var erindi kæranda tekið fyrir og ákvað nefndin að kanna málsgundvöll samkvæmt 4. gr. starfsreglna hennar. Þar er mælt fyrir um að nefndin skuli kanna hvort kærð snerti siðareglur Háskóla Íslands. Nefndin vísar frá kærum sem ekki varða síðareglurnar eða eru tilefnislausar. Þá getur nefndin, samkvæmt sama ákvæði, vísað kærum frá, ef um er að ræða meint brot á lagareglum sem hægt er að bera undir úrskurð stjórvalda eða dómstóla.

Með bréfi dags. 3. september 2012 sendi Bjarni Randver Sigurvinsson siðanefnd athugasemdir sínar vegna kærunnar og krafðist frávísunar málssins. Var kæranda veittur kostur á að koma að andsvörum vegna frávísunarkröfunnar og fylgigagna með henni, og bárust þau siðanefnd með tölvubréfi 14. september. Var Bjarna Randveri því næst gefinn kostur á að koma að athugasemnum við andsvör kæranda sem hann sendi nefndinni með bréfi dags. 24. september 2012. Með greinargerð hans fylgdu riflega 700 blaðsíður af gögnum. Að mestu leytti var þar um að ræða útprent af umræðuþræði félagsmanna Vantrúar á netinu frá hausti 2009 til hausts 2010 og greinar af vef Vantrúar frá árunum 2003-2010. Greinargerð Bjarna Randvers var send kæranda til upplýsingar þann 25. september. Siðanefndin tilkynnti kæranda einnig um framkomin fylgigögn og benti honum á rétt hans til að kynna sér efni þeirra.

3. Kröfur og röksemdir málсаðila

1) Krafa kæranda

Í erindi Reynis Harðarsonar fyrrverandi formanns Vantrúar frá 4. febrúar 2010 sem fylgdi bréfi kæranda frá 18. júní 2012 er vísað til þess að félagsmenn í Vantrú hafi undir höndum glærur sem Bjarni Randver Sigurvinsson, stundakennari við Guðfræði- og trúarbragðafræðideild Háskóla Íslands, notaði við kennslu í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* á haustmisseri 2009. Að þeirra mati hafi Bjarni Randver orðið Háskóla Íslands til minnkunar í umfjöllun sinni um trúlausa og um kæranda þar sem meðferð hans á tilvitnunum í félagsmenn, uppsetning og fleira sé hreinn áróður og skrumskæling á afstöðu þeirra sem þeir telji ótvírætt brot á siðareglum Háskóla Íslands. Í erindinu eru taldar upp þær greinar siðareglanna sem kærandi telur brotnar og tilteknir hlutar þeirra auðkenndir til áherslu.

Með kærunni fylgdi afrit tveggja glæruraða sem Bjarni Randver notaði við kennslu í umræddu námskeiði. Fyri glæruröðin geymir 37 glærur þar sem fjallað er um deista (guðstrúarmenn án trúarjátninga), kenningar um þá og helstu talsmenn guðleysis hér á landi og erlendis. Síðari glæruröðin, með jafnmögum glærum, geymir einkum umfjöllun um félagið Vantrú og margvíslegar tilvitnanir í félagsmenn Vantrúar sem birst hafa á vefsíðum, einkum heimasíðu Vantrúar, www.vantru.is og vefjum félagsmanna í Vantrú allt frá 2002, s.s. www.orvitinn.com og www.birgir.com en einnig úr greinum í dagblöðum og tímaritum. Auk texta á glærunum birtast þar fjölmargar myndir af mönnum frá ýmsum tímum sem vísað er til og fjallað er um á glærunum. Þar á meðal eru myndir af ýmsum íslenskum og erlendum hugmyndafræðingum guðleysingja og efahyggjumanna, höfundum bóka um efnið og bókakápum rita sem vitnað er til. Þá birtast á einni glæru myndir af nokkrum liðsmönnum

Vantrúar, svo og myndir af mótmælaðgerðum nokkurra félagsmanna Vantrúar og Helga Hóseassonar við setningu Alþingis 2004.

Með kærunni fylgdi einnig skjal með athugasemnum kæranda við tilteknar glærur, einkum úr glæruröðinni um Vantrú. Þar er framsetning glæranna, efnisval og efnistök gagnrýnd m.a. út frá tilteknum setningum sem þar birtast og lýst rangtulkunum sem þær feli í sér á ummælum félagsmanna auk þess sem umfjöllunin sé hlutdræg og siðlaus og lýsi ekki tilgangi og starfsemi félagsins enda sé aðaláherslan lögð á persónuleg skrif félagsmanna. Ekki aðeins sé umfjöllun Bjarna Randvers um Vantrú ófagleg heldur verði ráðið af glerunum að tilgangur hennar sé beinlínis að rægja félagið og ala á fordóum í garð meðlima þess. Þá er gerð athugasemd við að Bjarni Randver noti myndir af félagsmönnum án þess að geta myndhöfunda.

Kærandi bendir á að Bjarni Randver hafi slík tengsl við Þjóðkirkjuna, sem guðfræðingur og formaður starfshóps Þjóðkirkjunnar um samskipti við önnur trúarbrögð, að ætla megi að þau hafi lítað málflutning hans í garð Vantrúar sem hefur haldið uppi harðri gagnrýni á þá stofnun. Þá hafi hann aldrei haft samband við Vantrú til að fá upplýsingar um félagið. Kærandi fagnar kynningu um félagið en frábiður sér afskræmingu á því og fer fram á að siðferði kennsluefnis Bjarna Randvers verði metið í ljósi þeirra athugasenda sem hann hefur komið á framfæri. Bent er á að þörf sé á gagngerri endurskoðun þessa námskeiðs Bjarna Randvers ef Guðfræði- og trúarbragðafræðideild Háskóla Íslands á að vera eitthvað annað en guðfræðideild eða prestaskóli ríkiskirkjunnar.

Þau ákvæði siðareglna Háskóla Íslands sem kærandi telur að huga þurfi sérstaklega að eru efifarandi:

1 Almenn ákvæði

1.2 Ábyrgð gagnvart Háskóla Íslands

Frumskylda

1.2.1 Starfsfólk Háskólans sinnir störfum sínum af kostgæfni.

2. Rannsóknir, kennsla og nám

2.1 Ábyrgð gagnvart fræðunum

Frumábyrgð

2.1.1 Kennrarar, sérfræðingar og nemendur vinna í anda þeirra almennu sanninda að þekking hafi gildi í sjálfu sér auk gildis hennar fyrir einstaklinga og samfélög. Þeim ber umfram allt að ástunda fræðileg vinnubrögð, leita sannleikans og setja hann fram samkvæmt bestu vitund.

Hæfni

2.1.2 Kennrarar, sérfræðingar og nemendur leitast við að varðveita og efla faglega hæfni sína. Störf þeirra skulu sýna að þeim er umhugað um góða starfshætti á eigin fræðasviði.

Vandvirkt og heilindi

2.1.3 Kennrarar, sérfræðingar og nemendur eru gagnrýnir á sjálfa sig og vanda dóma sína. Þeir falsa ekki eða afbaka upplýsingar, gögn eða niðurstöður rannsókna. Þeir gæta þess að birtar niðurstöður veiti ekki einhliða og villandi mynd af viðfangsefninu. Þeir forðast hvers kyns mistök og villur í rannsóknarstarfinu. Verði þeim á mistök viðurkenna þeir þau og gera það sem þeir geta til að bæta fyrir þau.

Heiðarleiki

2.1.4 Kennrarar, sérfræðingar og nemendur setja ekki fram hugverk annarra sem sín eigin. Þegar þeir nýta sér hugverk annarra geta þeir ávallt heimilda í samræmi við viðurkennd fræðileg vinnubrögð.

Rannsóknafrelsi

2.1.5 Kennarar, sérfræðingar og nemendur forðast að hagsmunatengsl hefti rannsóknafrelsi og hamli viðurkenndum fræðilegum vinnubrögðum. Þeir upplýsa um þau hagsmunatengsl sem til staðar eru.

2.2 Gagnkvæm ábyrgð kennara og nemenda

Frumábyrgð kennarans

2.2.1 Kennarar stuðla að menntun nemenda með vandaðri leiðsögn, viðeigandi kröfum, hvatningu og góðu fordæmi.

Leiðsögn

2.2.3 Kennarar temja nemendum sínum heilindi í ræðu og riti. Þeir haga kennslu, leiðsögn og þjálfun samkvæmt ýtrrustu kröfum fræðigreinar sinnar um vönduð vinnubrögð. Þeir taka jafnframt mið af þeim starfsháttum við kennslu og próf sem Háskólinn viðurkennir.

2.4 Ábyrgð gagnvart samfélaginu

Samvitund

2.4.3 Kennarar, sérfræðingar og nemendur huga á ábyrgan hátt að afleiðingum kennslu sinnar og rannsókna fyrir samfélag, umhverfi og náttúru.

Í frekari athugasemdum sem kærandi sendi siðanefnd 14. september 2012 er þess krafist að málid verði tekið til efnislegrar meðferðar og því alfarið hafnað að kæran eða málsgrundvöllur hennar sé óskýr þannig að siðanefnd geti ekki auðveldlega áttað sig á efni hennar. Heimildir siðanefndar samkvæmt 4. gr. starfsreglna hennar til þess að vísa frá kærum beri eðli þeirra samkvæmt að túlka þróngt. Um sé að ræða frávik frá starfsskyldu nefndarinnar til þess að taka til efnislegrar umfjöllunar kærur sem henni berast og ætla megi að nefndin geti einungis gripið til frávísunar þegar hafið sé yfir vafa strax við frumskoðun að hún varði ekki siðareglur Háskóla Íslands eða sé augljóslega tilefnislaus.

Þá krefst kærandi þess að nefndin synji Bjarna Randveri um framlagningu gagna sem varða ekki beinlínis námskeiðið *Nýtrúarhreyfingar* eins og það var kennt við Guðfræði- og trúarbragðafræðideild Háskóla Íslands. Sem dæmi um gögn sem kærandi telur ekki eiga heima í málínu séu m.a. síðar til komnar greinargerðir og umsagnir aðila sem ekki tengjast málínu beint um kennslu og kennsluefni, enda megi túlka þær sem óeðlilegan utanaðkomandi þrýsting á störf siðanefndar. Þá eigi ekki erindi inn í málid undirskriftarlistar eða aðrar opinberar yfirlýsingar háskólakennara sem tengist fyrri meðferð kærunnar í mali nr. 1/2010. Loks bendir kærandi á að Bjarni Randver hafi í tengslum við meðferð þess máls vitnað í og birt trúnaðarsamtöl sem hafi verið stolið af lokuðu spjallsvæði félagsmanna Vantrúar og er mótmælt allri umfjöllun þar sem vísað sé í þau stolnu gögn. Kærandi hafi kært Bjarna Randver til löggreglu vegna gruns um brot á fjarskiptalögum en málid hafi verið upplýst nýverið og fyrir liggi að vinur Bjarna Randvers hafi komist í heimildaleysi inn á spjallið, afritað trúnaðarsamtöl og síðan dreift þeim til Bjarna Randvers. Þessi gögn eigi Bjarni Randver ekki að hafa undir höndum og ólöglegt og siðlaust sé að vitna í þau og birta.

2) Afstaða Bjarna Randvers Sigurvinssonar til kærunnar

Í andsvörum sínum frá 3. september og 24. september 2012 krefst Bjarni Randver Sigurvinsson þess að kærunni verði vísað frá. Því til stuðnings er meðal annars vísað til atríða sem tengjast meðferð máls nr. 1/2010 hjá siðanefnd Háskóla Íslands, ýmissa gagna sem lögð voru fram í því mali svo og niðurstöðu skýrslu óháðrar rannsóknarnefndar háskólaráðs um ágalla á þeirri málsmeðferð. Athugasemdum Bjarna Randvers fylgdu greinargerðir tíu háskólakennara um mál hans og önnur gögn s.s. andmæli háskólakennara og annarra háskólastarfsmanna sem fram komu í tilefni af meðferð fyrri siðanefndar í mali nr. 1/2010. Á meðal þeirra er bréf Péturs Péturssonar professoress við Guðfræði- og trúarbragðafræðideild

sem hafði formlega umsjón með námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* haustið 2009. Þá lagði Bjarni Randver að auki fram riflega 700 blaðsíður sem fylgiskjöl. Þau eru að stærstum hluta efni prentað út af umræðuþræði Vantrúar með yfirskriftinni „Söguskoðun Bjarna Randvers“ frá 2. september 2009 til 15. september 2010 (um 580 blaðsíður) og fjöldi útprentaðra greina sem birtust á vef Vantrúar á árunum 2003 til 2010 (um 100 blaðsíður). Bjarni Randver hefur auk þess vísað til 196 blaðsíðna langrar greinargerðar í 14 köflum auk fylgiskjala með yfirskriftinni „Svar við kæru Vantrúar“ sem hann lagði fyrir siðanefnd í máli nr. 1/2010, í maí 2010. Þar birtust m.a. andmæli við túlkun kæranda á umræddum glærum auk ítarlegra skýringa á því hvers vegna tilteknar tilvitnanir í félagsmenn Vantrúar voru notaðar í daemaskyni í glærunum, þar á meðal orðræða þeirra um trúarbrögð, myndbirtingar o.fl. Að beiðni siðanefndar í máli þessu lagði Bjarni Randver einnig fram hæfnimarkmið og námskeiðslýsingu námskeiðsins *Nýtrúarhreyfingar* á haustmisseri 2009 svo og upplýsingar um fjölda skráðra nemenda í námskeiðinu.

Forsendur Bjarna Randvers fyrir frávísunarkröfunni eru ítarlega rökstuddar. Þær verða dregnar saman hér á eftir, en þó aðeins að því leyti sem þær hafa þýðingu fyrir ákvörðun nefndarinnar um málsgrundvöll kærunnar.

Bjarni Randver bendir á að kærandi færi engin rök fyrir því hvernig einstaka glærur séu brot á tilteknum siðareglum eða með hvaða hætti hann eigi að hafa brotið þær. Enda þótt fjöldi siðareglna sé talinn upp sé aðeins sagt í kærunni að hann hafi orðið háskólanum til minnkunar með umfjöllun sinni um trúalausa og félagið Vantrú þar sem meðferð hans á tilvitnum í félagsmenn, uppsetning o.fl. sé ekki kynning heldur hreinn áróður og skrumskæling á afstöðu félagsmanna. Bjarni Randver bendir á, að þegar aðeins sé um að ræða getgátur um brot en engin ábreifanleg dæmi sem talist geti sannanir sé ljóst að kæran varði ekki siðareglur Háskólans. Kærandi hafi ekki getað sýnt fram á að notkun glæranna í kennslunni sem þeir kæra hafi á nokkurn hátt verið óeðlileg og framvísi þeir eingöngu upprunalegum getgátum sínum í þessu nýja máli. Það sé ekki hlutverk siðanefndar að semja kæruna fyrir kærandann með því að velja úr lista siðareglna þær sem eiga að hafa verið brotnar hverju sinni og það striði gegn grein 3.2. í siðareglunum sem mæli fyrir um að siðanefndin skuli ekki taka upp mál að eigin frumkvæði.

Þá mótmælir hann umkvörtunum um að hann hafi notað myndir af forystumönnum Vantrúar á glærum án þess að geta myndhofunda, en öllum þessum myndum hafi þeir sjálfir dreift opinberlega í starfi sínu fyrir málstaðinn, nær alltaf án þess að höfunda sé getið. Það liggi í augum uppi að ef ávallt þyrfsti að nafngreina myndhofunda eða sækja um leyfi fyrir öllum myndbirtingum á kennsluglærum væri ekki hægt að nota myndir lengur við kennslu. Einnig er mótmælt fullyrðingum kæranda um að trúnaðargögnum hafi verið stolið af umræðuvef félagsmanna eftir að meðferð kærumáls nr. 1/2010 hófst hjá fyrri siðanefnd. Einstaklingur, sem hafði verið veittur aðgangur að innri vef Vantrúar, hefði ákveðið að eigin frumkvæði að afhenda honum gögn af umræðuþræði félagsmanna í Vantrú með yfirskriftinni „Söguskoðun Bjarna Randvers“ og talið það siðferðislega skyldu sína til að upplýsa hann þær umræður sem þar fóru fram. Ekkert lögbrot hafi átt sér stað enda hafi löggregla þegar rannsakað málið í kjölfar tilhæfulausrar kæru félagsmanna Vantrúar til löggreglu um brot hans á fjarSKIPTALÖGUM en málið hafi verið látið niður falla þar.

Bjarni Randver bendir á að kæran í máli þessu snúi að glærunotkun í kennslustund þar sem enginn af félagsmönnum Vantrúar hafi verið viðstaddir, enda enginn þeirra skráður í námskeiðið, og þeir hafi séð glærurnar síðar eftir að einn skráðra nemenda í námskeiðinu sendi þeim þær. Sá nemandi hafi skráð sig úr námskeiðinu áður en að prófi kom og hafi

reyndar haft samband við sig í janúar 2012 og beðist afsökunar á að hafa afhent Vantrú glærurnar. Aðeins með því að skoða glærurnar með hliðsjón af því sem kennarinn segi um þær í kennslustund á grundvelli kennsluefnisins sé hægt að meta þær af nokkru viti. Kærandi hafi ekkert í höndunum nema glærur sem félagsmenn Vantrúar túlki út frá eigin getgátum og fordómafullum hugmyndum um hann. Í því sambandi bendir hann einnig á, að hann hafi síðar komist að því að þeir hafi skipulagt aðför að sér, sem fyrrverandi formaður félagsins hafi m.a. kallað heilagt stríð og einelti, og sjáist það best af ummælum sem komi fram á fyrrgreindum umræðuþræði þeirra á netinu. Af tölvusamtölum sem þar birtast allt frá 2. september 2009 sjáist að þáverandi formaður Vantrúar hafi fengið umræddan nemanda til að skrá sig í námskeiðið í von um að það gæti orðið félaginu „gullnáma“ og jafnframt að hann hafi fengið nemandann til að útvega kæranda í heimildarleysi glærur úr námskeiðinu. Þannig hafi félagsmenn verið honum andsnúnir jafnvel áður en þeir sáu glærurnar og ákveðnir í að nýta þær í baráttu sinni gegn honum.

Nemendur úr námskeiðinu sem sátu kennslustundir hafi komið af ýmsum sviðum Háskólangs og séu sumir hverjir yfirlýstir trúleysingjar. Nokkrir þeirra hafi skrifað greinargerðir um kennsluna og glærurnar fyrir milligöngu Guðna Elíssonar prófessors sem kallaði eftir þeim eftir að kærandi dró kæru sína í máli nr. 1/2010 til baka þann 28. apríl 2011. Hefur Bjarni Randver skilað inn greinargerðum sjö nemenda sem sátu námskeiðið en þær eru dagsettar á nokkurra daga bili í maí 2011. Hann bendir á að allir hafni þeir ásökunum kæranda á hendur honum og taki sumir fram að þeir hafi sjálfir áltið hann vera trúleysingja vegna þess hvernig hann hagaði kennslu sinni.

Bjarni Randver tekur fram að glærurnar snúist ekki um að rekja staðreyndir heldur átakapætti, hugmyndir og sjónarmið þeirra ýmsu aðila sem viðfangsefnið varði. Þetta virðist hafa ruglað þá ríminu sem sjái glærurnar teknar úr samhengi, og þeir gangi út frá því að hvaðeina sem þar birtist sé skoðun kennarans en ekki atriði til umræðu, umfjöllunar og greiningar. Kennsla í námsgreinum trúarbragðafræða sé ekki fólgin í trúfræðiinnrætingu heldur hlutlægri greiningu á viðfangsefni hvers námskeiðs út frá akademískum forsendum hverrar fræðigreinar. Námskeiðið *Nýtrúarhreyfingar* sem hann kenndi á haustmisseri 2009 hafi umfram allt verið grundvallað á forsendum trúarlífsfélagsfræði eins og tíðkist í háskólakennslu í trúarbragðafræðum víða um heim. Kennslan snúist hvorki um að sanna né afsanna tilvist Guðs eða neitt það sem flokkast geti sem yfirnáttúrulegt eða handanveruleiki, heldur að greina mismunandi félagslegar formgerðir þeirra hreyfinga sem láta þessi viðfangsefni sig varða með einum eða öðrum hætti og þau átök sem geta orðið milli þeirra af þessum sökum. Greiningin verði því óðrum þræði átakamiðuð. Félagmenn Vantrúar hafi ekki á nokkurn hátt reynt að afla sér upplýsinga um fræðilegar forsendur námskeiðsins eða þeirra skilgreininga og flokkunarkerfa sem lágu til grundvallar tilvitnunum og sýnidænum á glærunum sem þeir kæra.

Bjarni Randver tekur fram að kennslan í námskeiðinu hafi verið yfirveguð og laus við yfirlýsingargleði og ögrun, hann hafi leitast við að fá nemendur til að skoða hlutina út frá sjónarholi félaga í Vantrú og sýna málstað þeirra skilning. Því til stuðnings vísar hann til orðsendingar til nemenda frá 6. desember 2009 þegar þeir bjuggu sig undir próf í námskeiðinu, en þar segi m.a.:

„Nauðsynlegt er að nálgast allt sem tengist fræðigreininni með bæði gagnrýnu og hlutlægu hugarfari. Það gildir ekki aðeins um þær trúarhreyfingar sem til umfjöllunar eru í námskeiðinu heldur einnig kennsluna hjá mér og sjálft kennsluefnið. Jafnvel þótt ég leitist við að vera hlutlægur í kennslunni eru hvorki ég né höfundar lesefnisins hlutlausir því að félagslegur bakgrunnur okkar, umhverfi og skoðanir setja óhjákvæmilega mark sitt á framsetningu okkar og áherslur. Þess vegna skiptir máli að þið látið

ekki mata ykkur gagnrýnilaust heldur kynnið ykkur sjálf hlutina og sannreynið þá. Það sem skiptir máli á prófinu er að þið sýnið þekkingu á viðfangsefninu sem grundvölluð er á lesefni og kennslunni og færni til að vinna með hana og greina. [...] Hafa ber í huga að það er ekki nóg að lesa bara um trúarhreyfingar sem kunna að virka að ýmsu leyti framandi því að maður fær fyllri sýn á þær þegar maður jafnframt kynnist fólkini sem tilheyrir þeim og sér hvernig það ræktar trúna og á hvaða forsendum. Þó svo að nauðsynlegt sé að kunna skil á sögu viðkomandi trúarhreyfinga, starfsháttum þeirra og trúfrædi og þekkja þá gagnrýni sem þær hafa sætt þá getur það allt saman virkað fáránlegt og óskiljanlegt fyrir þá sem ekki reyna að setja sig í spor viðkomandi fólks og skoða heiminn út frá forsendum þess. Um er að ræða fólk af holdi og blóði sem þarf í sínu félagslega samhengi að finna sér stað í tilverunni og því sem því er dýrmælast. Þó svo að nauðsynlegt sé að kunna skil á gagnrýnni þarf að gera sér grein fyrir því að það geta verið margar hliðar á hlutunum og áhersla á gagnrýnina eina getur reynst villandi. [...] ég treysti því að þið bæði hafið þetta í huga og lesið ykkur betur til um þessi atriði bæði í sjálfu lesefni til prófs og umfram það.“

Loks bendir Bjarni Randver á að ekki megi skerða rétt hans sem háskólakennara til að draga fram frumgögn af opinberum vettvangi í kennslustund. Hann sé ótvíraður, þar á meðal rétturinn til að vitna í hvers kyns útgefin rit, bloggvefi forystumanna Vantrúar, dagblaðsgreinar þeirra og sjálfan vef Vantrúar, hvort sem aðeins sé um að ræða styrti beinar tilvitnanir með úrfellingarmerkjum eða greinar sýndar í heild með eða án litamerkinga. Sömuleiðis sé það ótvíraður réttur hans að taka til umfjöllunar myndir sem félagsmenn í Vantrú noti í þágu málstaðarins af opinberum vettvangi. Þá sé réttur hans ekki síður ótvíraður að taka til umfjöllunar og greiningar þá óskipulögðu einstaklingshyggjuhreyfingu aðdáenda og stuðningsmanna sem greina megi umhverfis hið skipulagða félag Vantrú og sækji að meira eða minna leyti innblástur til félagsmanna í Vantrú. Loks sé það ótvíraður réttur hans sem háskólakennara að taka til umfjöllunar og greiningar algenga gagnrýni sem komið hafi fram gegn félögum í Vantrú, stuðningsmönnum þeirra og helstu fyrirmundum.

Með vísan til framangreinds fer Bjarni Randver fram á að kærunni verði vísað frá á þeim forsendum að ekki séu nein haldbær rök fyrir því að hún eigi erindi til efnislegrar meðferðar hjá siðanefnd Háskóla Íslands.

4. Rökstuðningur og niðurstaða nefndarinnar um málsgundvöll

Nefndin áréttar að hún ákvað að hefja meðferð kærumáls þessa frá grunni og afla gagna frá aðilum um atriði sem snúa að grundvelli kærunnar. Rannsókn nefndarinnar á málsgundvelli samkvæmt 4. gr. starfsreglna hennar er því einskorðuð við meta framkomna kæru í málín, andsvör við henni og önnur gögn sem aðilar málsins hafa lagt fram og hafa helstu atriði um það verið reifuð að framan. Var þar aðeins að litlu leyti um að ræða gögn sem einnig voru lögð fram við meðferð máls nr. 1/2010. Siðanefnd í máli þessu aflaði auk þess frekari gagna úr kennsluskrá og af kennsluvef Háskólans til að varpa ljósi á skipulag og kennslu í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* (GFR606M) á haustmisseri 2009, svo sem um lesefni, kennsluáætlun, yfirlit yfir glærur og önnur gögn og tilkynningar sem send voru nemendum, auk niðurstaðna úr kennslukönnun í námskeiðinu.

Nefndin fellst ekki á kröfu kæranda að synja Bjarna Randveri um að leggja fram gögn sem ekki varði beinlínis umrætt námskeið og kærandi telur ekki eiga erindi í málið. Kæranda hafa verið sendar athugasemdir og gögn sem Bjarni Randver hefur lagt fram og honum veittur kostur á að taka til andsvara við þeim. Þá var kæranda boðið að kynna sér rúmlega 700 blaðsíður prentaðar út af umræðuþræði og heimasíðu Vantrúar sem Bjarni Randver sendi nefndinni til stuðnings fullyrðingum sínum um skipulega og fyrirfram ákveðna aðför félaga Vantrúar að honum. Fékk kærandi nákvæma skrá yfir fylgiskjölin, en nefndin taldi þetta mikla magn fylgigagna ekki hafa þá þýðingu varðandi málsgundvöll að senda bæri honum afrit af þeim. Kærandi hefur ekki sýnt fram á að þessara gagna hafi verið aflað með ólöglegum hætti.

Nefndin á endanlegt mat um það hvort gögnin hafa þýðingu fyrir úrlausn um málsgrundvöll, en þar kann að skipta máli hver var aðdragandi og markmið með kæru til siðanefndar í febrúar 2010. Hins vegar er fallist á með kæranda að greinargerðir háskólakennara og önnur andmæli háskólakennara og annarra háskólastarfsmanna sem ekki tengdust á neinn hátt námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar*, en komu fram síðar í tengslum við meðferð máls nr. 1/2010, hafi ekki þýðingu fyrir ákvörðun um málsgrundvöll.

Í erindi sínu til siðanefndar Háskóla Íslands frá 4. febrúar 2010, sem tekið var aftur upp 18. júní 2012 heldur kærandi því fram að umsjöllun Bjarna Randvers um trúlausu og félagið Vantrú í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* feli ótvíraett í sér brot á siðareglum Háskóla Íslands. Þess er einnig krafist að siðferði kennsluefnis verði metið í ljósi athugasemda kæranda og ástæða sé til að huga sérstaklega að nánar tilteknum greinum í siðareglum Háskóla Íslands. Ekki verður Annað ráðið af framsetningu erindis en að um ræði skriflega kæru um meint brot á siðareglum Háskóla Íslands sem fellur undir 1. mgr. 1. gr. starfsreglna siðanefndar. Hlutverk siðanefndar er að úrskurða um hvort siðareglur hafi verið brotnar, að undangenginni könnun á málsgrundvelli samkvæmt 4. gr. starfsregnanna.

Ekki verður fallist á sjónarmið kæranda um að túlka bera þróngt heimildir nefndarinnar til að vísa frá kærum samkvæmt fyrrgreindri 4. gr. þar sem hún feli í sér frávik frá starfsskyldu nefndarinnar að úrskurða um brot á siðareglum. Það er einmitt skylda nefndarinnar að taka fyrst afstöðu til málsgrundvallar kæru, þ.e. um tilefni hennar og hvort hún varðar siðareglur, eftir vandaða skoðun. Á það ekki síst við þegar krafist er takmörkunar á tjáningarfrelsi starfsmanna skólans, sem er íþyngjandi ákvörðun fyrir þann starfsmann sem kæra beinist að og skerðir bæði stjórnarskrárvernduð réttindi hans og hið akademískra frelsi sem er einn af hornsteinum Háskóla Íslands.

Kærandi vísar með almennum hætti til ákvæða siðareglna án nánari heimfærslu einstakra glæra til ákvæðanna eða nánari tilgreiningar á því hvernig reglunar hafi verið brotnar. Hann vísar til níu greina í siðareglunum sem taldar voru upp að framan. Þar á meðal er ein grein í 1. kafla með almennum ákvæðum (1.2. Ábyrgð gagnvart Háskóla Íslands) sem mælir fyrir um að starfsfólk Háskólans sinni störfum sínum af kostgæfni (1.2.1). Ákvæði þetta er mjög viðtækt og matskennt og verður ekki beitt til að skera úr um hvort starfsmenn skólans fari út fyrir mörk tjáningarfrelsис við kennslu. Aðrar greinar sem kærandi vísar til eru í 2. kafla reglnanna um rannsóknir, kennslu og nám, en þar er fjallað um skyldur og ábyrgð kennara, bæði gagnvart fræðunum, gagnkvæma ábyrgð nemenda og kennara og ábyrgð gagnvart samfélagini. Verður að líta svo á að þar sé um að ræða háttensisreglur sem eigi við um kennara háskólans hvort heldur við kennslustörf eða rannsóknir.

Þegar litið er til meginkvörtunar kæranda að meðferð Bjarna Randvers á tilvitnum í félagsmenn Vantrúar í margnefndum kennsluglærum sé áróður og skrumskæling á afstöðu félagsmanna Vantrúar er það mat nefndarinnar að kæran falli að efni til undir gildissvið þeirra reglna sem vísað er til í 2. kafla og snerti þannig reglurnar í skilningi 4. gr. starfsregnanna. Hafa ber þó í huga að þær reglur 2. kafla siðareglnanna sem vísað er til, þ.e. um frumábyrgð, hæfni, vandvirkni, heiðarleika, leiðsögn og samvitund skarast í ýmsum atriðum og eru mjög matskenndar, þar á meðal hugtök á borð við „vandvirkni og heilindi“ (2.1.3), „góðir starfshættir“ (2.1.2), „gott fordæmi“ (2.2.1) og „afleiðingar kennslu“ (2.4.3.). Nefndin telur það ekki hafa þýðingu að greina nákvæmlega efni glæra sem Bjarni Randver studdist við í kennslu og kvartað er undan, þ.e. einstakar tilvitnanir, textabrot, myndir eða önnur atriði út frá tilteknum þáttum siðareglnanna án tillits til þess samhengis sem glærurnar birtust í. Nefndin

telur þó ekkert hæft í þeim ásökunum kæranda að glærurnar leiði í ljós brot á siðareglu um skyldu kennara til að setja ekki fram hugverk annarra sem sín eigin (2.1.4.).

Til þess að geta skorið úr um hvort kæra um brot á siðareglum sé tilefnislaus samkvæmt 4. gr. starfsreglna nefndarinnar verður að kanna hvort tilefni hennar er til staðar eða hún reist á röngum forsendum. Fyrst ber að líta til þess að enginn félagsmann Vantrúar sat umrædda kennslustund í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* og þeir sáu glæruraðirnar ekki fyrr en síðar. Glærurnar voru til umræðu, umfjöllunar og greiningar í lokaðri kennslustund en voru ekki ætlaðar til opinberrar birtingar, enda kemur samhengi námskeiðsins ekki fram á þeim. Mikilvægt er að skoða glærurnar í samhengi við efni og markmið námskeiðsins, kennsluaðferðir og nálgun að viðfangsefninu svo og útskýringar kennara á tilgangi þeirra og framsetningu. Ekki síst skiptir máli hver var upplifun þeirra nemenda sem sátu kennslustundina þar sem þær birtust, þegar leggja skal mat á hvort umfjöllun um trúlausa og félagið Vantrú gaf tilefni til kærunnar. Þá þarf að taka tillit til viðtæks svigrúms kennara til að haga framsetningu efnis og kennsluaðferðum eftir því sem hann telur hæfa best til að ná markmiðum námskeiðs og námskeiðslýsingar, á þeim akademísku forsendum sem hann leggur til grundvallar.

Í lýsingu á hæfniviðmiðum námskeiðsins *Nýtrúarhreyfingar* segir m.a. um *markmið*, að nemandinn þurfi að kunna skil á kenningum trúarbragðafræðinga um nýtrúarhreyfingar. Hann þurfi að þekkja hvernig þær hafi orðið til á Íslandi, hvaðan þær hafa komið, hvernig þær hafa þróast úr eldri hreyfingum og hvaða fótfestu þær hafa náð í íslenskri menningu og þjóðfélagi. Nemandi þurfi að kunna skil á tengslum íslenskra nýtrúarhreyfinga við sambærilegar hreyfingar á erlendum vettvangi og geta gert grein fyrir sögu þeirra, megin hugmyndafræði, helgihaldi, skipulagi og öðrum helstu einkennum. Í nánari skýringum hæfniviðmiða um *þekkingu og skilning* eru m.a. nefndar helstu kenningar trúarbragðafræðinga um nýtrúarhreyfingar og félagslegar forsendur þeirra, kenningar um hlut fjölmíðla og netsins í myndun og útbreiðslu nýtrúarhreyfinga, ágrip af sögu, kenningum, skipulagi, starfsháttum svo og félagslegri stöðu helstu nýtrúarhreyfinga sem starfað hafa á Íslandi eða verið áberandi á opinberum vettvangi í gegnum fjölmíðla. Einnig er talin upp þekking á helstu ágreiningsefnum í tengslum við nýtrúarhreyfingar jafnt erlendis sem á Íslandi, einkum á opinberum vettvangi í gegnum fjölmíðla. Í talningu atriða undir *hagnýtri þekkingu og faglegri hæfni* er vísað til þess markmiðs að nemandi verði umburðarlyndur, skilningsríkur og gagnrýnninn gagnvart ólíkum trúarskoðunum og kenningum nýtrúarhreyfinga og geti lagt gagnrýnið fræðilegt mat á félagslega og menningarlega stöðu nýtrúarhreyfinga í landinu.

Kæran er sem áður segir byggð á tveimur glæruröðum sem Bjarni Randver notaði í kennslustundum námskeiðsins og með yfirskrift kæranda, annars vegar „Deistar o.fl.“ (37 glærur) og hins vegar „Vantrú“ (37 glærur). Þær eru hluti stærra glærusetts um „Frjálslyndu fjölskylduna“ meðal hinna ýmsu trúarhreyfinga samkvæmt flokkunarkerfi bandarískra trúarbragðafræðingsins J. Gordons Meltons sem stuðst var við í námskeiðinu. Alls voru notaðar 1735 glærur í námskeiðinu og var þeim skipt í 20 glærusett, þar af voru 174 glærur í glærusettinu um „Frjálslyndu fjölskylduna“.

Í kafla 3.2. að framan var lýst skýringum Bjarna Randvers á markmiði og notkun glæranna. Þær hafi ekki snúist um að rekja staðreyndir eða skoðun kennarans heldur átakapætti, hugmyndir og sjónarmið þeirra ýmsu aðila sem viðfangsefnið varði. Kennslan hafi verið fólgin í hlutlægri greiningu á viðfangsefni námskeiðsins út frá forsendum trúarlífsfélagsfræði eins og tíðkist í háskólakennslu í trúarbragðafræðum viða um heim. Greiningin sé því öðrum þræði átakamiðuð.

Í orðsendingu sem Bjarni Randver sendi nemendum sínum á vefkerfi námskeiðsins 6. desember 2009 voru ítarlegar skýringar á því hvað nemendum bæri að hafa í huga við undirbúning prófs og við mat á námsefninu og rifjað upp markmið námskeiðsins. Þar bentí hann þeim m.a. á að gæta að því glærurnar sem hann notaði væru yfirborðskenndar í mörgum efnum og þau fengju verulega fyllri mynd með því að lesa bókakafla og greinar í fjöldituðu leshefti fyrir námskeiðið. Listinn yfir lesefni námskeiðsins er bæði langur og fjölbreyttur og geymir fjölda bókarkafla og greina innlendra og erlendra fræðimanna um fjölmargar nýtrúarhreyfingar og hópa. Í skýringum sínum sem lýst var að framan í kafla 3.2. vísar Bjarni Randver til þessarar orðsendingar til að sýna fram á hvernig hann brýndi fyrir nemendum að nálgast allt sem tengdist frædigreininni með bæði gagnrýnu og hlutlægu hugarfari, bæði kennsluna hjá honum sjálfum og sjálft kennsluefnið.

Samkvæmt upplýsingum af kennsluvef voru 26 nemendur skráðir til prófs í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* haustið 2009. Í kennslukönnun sem gerð var meðal nemenda í námskeiðinu við lok þess í desember 2009 komu engar athugasemdir eða umkvartanir fram um kennslu Bjarna Randvers sem renna stöðum undir fullyrðingar kæranda um meint brot hans á siðareglum í kennslu. Þvert á móti er m.a. tekið fram í svörum við opnum spurningum að glærur í námskeiðinu hafi verið mjög góðar og kennslustundir innihaldsríkar en helst var sett út á mikið námsefni í námskeiðinu.

Þá liggja fyrir greinargerðir frá sjö nemendum námskeiðsins frá maí 2011, sem vísað var til í kafla 3.2. að framan. Þar fær Bjarni Randver lofsamlega umsögn og bera þær allar að sama brunni um hlutlægni hans í kennslu. Fram kemur m.a. að megináherslur hans hafi verið að hvetja nemendur til gagnrýninnar hugsunar og að málefni væru skoðuð frá sem flestum sjónarhornum. Hann hafi verið málefnalegur í allri kennslu sinni og umræðu um trúarbrögð, trúfélög, samtök, lífsskoðanir og stefnur og strauma. Þá hafi hann notað efni sem ýmis félög og hópar gefa út sjálfir, t.d. Vísindakirkjan, Fjölskylda ástarinnar, hreyfing Moonista og Ananda Marga, til þess að útskýra sjálfsmynd þeirra, viðhorf til samfélagsins og annarra hópa. Hafi umfjöllun Bjarna Randvers um félagið Vantrú í engu verið frábrugðin efnistökum hans þegar aðrir hópar voru skoðaðir, en tiltölulega litlum tíma hafi þó verið varið í að fjalla um Vantrú í samanburði við aðra hópa.

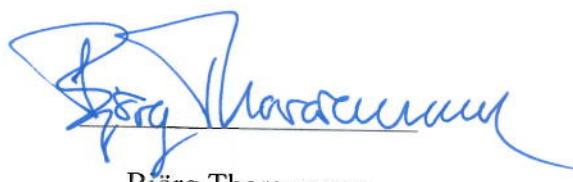
Loks verður hér getið umsagnar Péturs Péturssonar prófessors við Guðfræði- og trúarbragðafræðideild sem hafði formlega umsjón með námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar*, en Bjarni Randver annaðist alla kennslu á námskeiðinu og skipulag þess. Í bréfi sem Pétur ritaði síðanefnd, rektor Háskóla Íslands og lögfræðingi Háskólans 21. mars 2011 við meðferð mál nr. 1/2010, tók hann undir skýringar Bjarna Randvers um notkun glæranna og réttmætar ástæður hans til að nota þær allar í þeirri fræðilegu greiningu sem námskeiðið var grundvallað á. Pétur bentí einnig á að það væri sjálfsagður réttur háskólakennara að geta tekið fyrir umdeilt og særandi efni í kennslu og á lokuðu svæði nemenda námskeiðsins á innri vef Háskólans. Samkvæmt námslýsingu námskeiðsins sem samþykkt hefði verið á deildarfundi hefði Bjarna Randveri auk þess borið að taka til greiningar efni m.a. af netinu sem gæti að sjálfsögðu verið umdeilt.

Þegar allt framangreint er virt er það mat siðanefndar að umfjöllun Bjarna Randvers Sigurvinssonar um trúalaus og félagið Vantrú í námskeiðinu *Nýtrúarhreyfingar* hafi samrýmst viðurkenndum kennsluaðferðum, verið innan ramma lýsingar á viðfangsefnum, efnistökum og markmiðum námskeiðsins og hvorki falið í sér áróður né skrumskælingu. Hefur þannig verið leitt í ljós að ekki sé tilefni til þeirrar kæru sem hér er til skoðunar. Þar sem skilyrði 4. gr. starfsreglna siðanefndarinnar um málsgrundvöll eru ekki uppfyllt er málið ekki tækt til umfjöllunar hjá nefndinni.

Ákvörðun

Niðurstaða siðanefndar er að framkomin kæra um brot á siðareglum Háskóla Íslands sé tilefnislaus og uppfylli þar með ekki skilyrði 4. gr. starfsreglna nefndarinnar um málsgrundvöll. Kærunni er því vísað frá siðanefnd.

Þann 4. október 2012



Björg Thorarensen



Hafliði Pétur Gíslason



Sveinbjörn Björnsson